

פרשת ילדי תימן: מסע בעקבות הטרגדיה של המאומצים

ירון לונדון, כמו רבים אחרים, שאל: לאן נעלמו ילדי תימן המאומצים? תשובות כואבות על פרשה מטלטלת המתפקעת מרוב הוכחות. הוכחות להיסטוריה מושתקת שאינה נלמדת

שלומי חתוכה 04.10.13

מוקדש לסבתי ז"ל, שילדה תאומות בבית החולים אך שבה רק עם אחת מהן לביתה

1.

כך העידה בוועדת החקירה הממלכתית שהגישה את מסקנותיה ב-2001 חנה גיבורי, מי שהייתה פקידת הסעד הראשית בשנים 1948-1954 וממונה על אימוץ ילדים במחוז הצפון: [רופאים](#) בבתי חולים העבירו ילדים לאימוץ ישירות מבית חולים בדרך שלא מקובלת ומבלי שגורמי האימוץ החוקיים יהיו מעורבים". בעדותה הוסיפה גיבורי, כי אם ילד היה תחת טיפולה ואיש לא התעניין בו הוא נמסר למשפחה ללא אימוץ. דברים דומים אמרה ח' לייבוביץ, שהיתה אחראית על האימוץ במשרד הסעד, בישיבת ועדת השירותים הציבוריים בתחילת יולי 59': "יש גם אימוץ דה פקטו, ויש להתחשב גם בכך. יש ילדים שנמסרים על ידי שירות הסעד, ויש ילדים שנמסרים על ידי תיווך של צד שלישי, ויש ילדים – וזהו החלק הקטן ביותר – שנמסרים על ידי ההורים". ח"כ בן ציון הראל, בדיון בכנסת באותה שנה, קרא לילד בשמו: "אחוז לא קטן של ילדים מתקבלים לאימוץ היישר מבית החולים, ישר מבית היולדות. לעתים זה נעשה באמצעים פסולים, בצורה הגובלת במסחר..." ; וכן, שימו לב למכתב ששלח ד"ר ליכטיג, מנהל המחלקה לבתי חולים במשרד הבריאות, לבתי החולים הממשלתיים בחיפה, בפרדס כץ, בצריפין ובדג'אני, ב-21

באפריל 1950 – כותרתו היא "החזרת ילדים חולים שנתקבלו מן המחנות": "קרו מקרים שילדים עזבו את בתי החולים מבלי שהגיעו חזרה להוריהם. כנראה נמצאו אנשים זריזים שהיו מעוניינים לאמץ ילדים. ההורים 'השכולים' חיפשו את ילדיהם ואינם ואין צורך להסביר ולהדגיש שעלינו לעשות את כל המאמצים למנוע הישנות מקרים כאלה [...] הנהלת המחנה תהיה אחראית להחזר הילדים להוריהם, מאחר שהיא גם אחראית לשליחתם לבתי החולים..."

מעשה האימוץ אמור לתקן שבר איום בחייו של אדם. אף על פי שלרוב התהליך צולח והמאומץ זוכה במשפחה אוהבת, הרי שזהו מעשה שהינו טרגדיה מעצם קיומו: כל אדם מבקש לדעת מי היו הוריו הביולוגיים. תהליך האימוץ שם דגש על עובדה זו, ומלבד העמדה של תיק עמוס פרטים ככל האפשר, הורים מאמצים אף שומרים כמה שיותר מידע הנוגע לחייו הקודמים של המאומץ על מנת שיוכל לקבל תשובות ביום שידרוש אותם. זוהי הטרגדיה הגדולה של "המאומצים" מקרב ילדי תימן, המזרח והבלקן, וזהו השבר הגדול בחייהם: מעשי החטיפות לא היו יכולים להתקיים בהסכמת ההורים הביולוגיים ולכן טושטש עד סופו הקשר ביניהם לבין ילדיהם, עד שהפכו לאסופים, לרוב באמצעות העברה בין תחנות רבות ללא רישום או ללא ידיעת ההורים, כשלעיתים נלקחו ממש בלידה או נחטפו מיד עם הנחיתה בארץ.

יוסף ישראלי, הרופא הממונה על המחוז הדרומי, סיפר כי נקבעה מדיניות של העברת עשרות ומאות ילדים מבתי חולים לבתי תינוקות רחוקים מהוריהם ומשם לאימוץ. גם המערכת המשפטית לא טמנה ידה בצלחת בכל האמור לטשטוש הקשר בין הורים וילדים: בשנות החמישים לא היו קיימים חוקי אימוץ ברורים במדינת ישראל ושוב ושוב נהדפו הקולות הבודדים המתריעים במפגיע על הסימנים לסחר בילדים ועל הצורך בחקיקה דחופה ובפיקוח הדוק. כך כתב שופט בית המשפט העליון שניאור זלמן חשין בפסק דין שנתן במאי 55': "למרבה המבוכה ניתנים צווי אימוץ וצווי אפוטרופוסות שבוע שבוע ויום יום, בדרך של פיקציה, בדרך של עיקוף והערמה, בדרך של היקש לא היקש ובדרך של פירושים דחוקים, פלפול ואשליה [...] אפילו משרדי הרבנות החלו לתת צווי אימוץ". אלא שתמימותו של חשין חתרה כאמור נגד הזרם המרכזי ולא יכלה לו, ובסוף שנות החמישים אף עוגן בחוק במחטף אחד הסעיפים האיומים ביותר, לפיו הוריו של תינוק או ילד הנמסרים לאימוץ אינו חייב להיות נוכח בבית המשפט בעת אישור האימוץ כדי לתת את הסכמתו ואף אינו יכול לערער על כך – וכל זאת עוד במסלול ה"חוקי", הגלוי, לא כל שכן במסלול החשאי, המסחרי, אשר דובר בו לעיל ויפורט בהמשך.

כל אלה הביאו לכך כי בשום אחד מן המקרים שנחשפו בתקשורת ויתוארו להלן לא היה מדובר באימוץ כפי שאנו מדמיינים אותו או מצפים לו – היינו, תהליך אימוץ כהלכתו. ברובם המכריע של התיקים לא הופיעו פרטי ההורים: מי האשה שילדה, מתי והיכן. מדוע נמסר; במקרים הנדירים ביותר בהם כן הופיעו פרטי ההורים, לא הופיעה חתימה של אב או אם במסמך האימוץ. למעשה, בשום מקרה שיתואר להלן –

אפילו לא אחד – לא קיימת חתימה של הורים ביולוגיים המאשרים כי הם מוותרים על זכויותיהם כהורים, ואין גם שום עדות לכך כי נדרשו לעשות כן במסגרת שיפוטית כלשהי.

2.

וכאילו לא די בזאת, לעתים רבות לא טושטשו רק העקבות כי אם הוסתר מעשה האימוץ עצמו. בצעד האיום הזה היו ההורים המאמצים הגורם העיקרי: הורים מאמצים, "לא רק שהחליפו את שמות הילדים, אלא גם את מספרי הזהות שלהם, כדי שלא ניתן יהיה לעלות על עקבותיהם." – כך סיפרה יהודית היבנר, פקידה בכירה במשרד הפנים בדימוס, בעדותה בוועדת החקירה הממלכתית (עדותה המלאה חסויה עד שנת 2066). הורים מאמצים רבים לא הסתפקו בכך: עורך הדין והחוקר עופר כוחי, שחקר באופן עצמאי את הפרשה והיה זה שמצא והביא את הציטוטים לעיל, מצא גם כי היועץ המשפטי של משרד הבריאות, אליעזר גלובוס, פנה בשנת '54 והזהיר [רופאים](#) שלא לרשום לידות בדיעבד; היינו, הלה מצא כי הורים אימצו ילדים וסיפרו בדיעבד כי ילדו אותם וכך קיבלו לידיהם תעודת לידה: "לפנינו איפה שאלה של רישום מאוחר של לידה, ושאלה אחרת קשה מראשונה, של רישום אימוץ בפנקס הלידות. [...] כבר כתבתי פעמים אין מספר כי הרישומים בפנקסי הלידות שלנו נעשים על פי הוראת הסעיף 4, לפקודת בריאות העם 1940. חוק אחר אין. הסעיף הזה מדבר על לידות ממש, לידות שיש עמהן צירים וחבלים, אבל לא על אימוצים ולא על רישומי אימוצים. [...] הודעת הלידה שמסרה הגב' היא כולה כוזבת ופסולה ואסור להשתמש בה." זהו רק חלק מהחומר שכתב גלובוס והפיץ ד"ר יפה אל בתי החולים ובתי היולדות תחת הכותרת "רישום לידת אסופית שאומצה". זהו חומר ארוך מאוד שחרדה אמיתית מאפיינת אותו, לאחר שגילה כאמור כי במקום לדווח על אימוץ מדווחים זוגות הורים על לידה שלא הייתה. במקרה כזה, לא יהיה קיים [כלל](#) תיק אימוץ.

מקרים אלה שונים מהנהוג בשנים האחרונות בהם תעודת הלידה נרשמת על שם האם המאמצת כדי להסתיר מן המאומץ את האם הביולוגית. שימו לב לאחת התגליות המרעישות ביותר של ועדת החקירה הממלכתית – מאגר תעודות לידה ופטירה חתום מראש, אשר מעורר חשד כי מעבר לתצהירים של הורים על לידה, גם פקידים במשרד הפנים שיתפו פעולה ברישומי לידות כוזבות:

שנתיים מוקדם יותר, בכתבה משנת '56 שהתפרסמה בעיתון "הארץ" ומובאת כאן, מסקר הכתב מרדכי ארציאלי את הנושא הנובע של אימוצים הנובע מביקוש אדיר לילדים. ארציאלי מספר, כי "אפשר להבין את המשפחות הפונות אל השוק השחור כדי לאמץ ילד. דבר זה נובע בעיקר מן השאיפה לטשטש ככל האפשר את עקבות האימוץ, כדי שלא יידע הילד לעולם כי מאומץ הוא." יתרה מכך, ארציאלי פותח את הכתבה בבעיית הצבע המלווה את נושא האימוצים באותן שנים: אשכנזים מבקשים לאמץ ילדים בהירים אך נאלצים להסתפק בשחומים, פשוט כי זה מה שיש: "אין זה מקרה ראשון שילדים מבני עדות המזרח נמסרים לאימוץ למשפחות אשכנזיות, אחת הבעיות החמורות באימוץ הילדים בארץ היא 'בעיית

הצבע'. בעוד שרוב המשפחות המבקשות לאמץ ילדים נמנות עם העדה האשכנזית, רוב הילדים העומדים לאימוץ הם מבני עדות המזרח..." (כמובן שברוב המקרים הללו לא יוכלו המשפחות להסתיר מן הילד כי הינו מאומץ וזהו סיפורם של רבים מן המאומצים שאפרוס כאן. יחד עם זאת לחלקם אמנם נודע במקרה על עובדת היותם מאומצים).

הטשטוש העקבי של הקשר בין הורים ביולוגיים לילדיהם, מעשה ידיהם של גורמים רבים, לא רק הביא לכך שבבוא היום חיפושם של רוב "המאומצים" שאציג בהמשך את הוריהם הביולוגיים ייפסק ברגע שיקבלו החלטה להתחיל אותו, אלא שחלק לא מבוטל מן המאומצים לא יידע לעולם כי הינו מאומץ. זו התשובה הראשונה [לשאלה של ירון לונדון, לאן נעלמו "המאומצים"](#). עד כמה שקשה לנו להאמין, זאת המציאות של רבים מהם.

3.

תשובה נוספת לשאלה "לאן נעלמו המאומצים" טמונה בקשר בין המאומצים להוריהם המאומצים. מכל המאומצים שאזכיר ושהיכרתי לא היה אחד שהפנה עורף למשפחתו המאמצת. ההיקשרות למשפחה המאמצת בה גדלו היתה משענתם, הבית שלהם, מקום ממשי ומקום נפשי. זהו העיקרון הפסיכולוגי החזק ביותר בחייו של אדם. הם ראו בהוריהם המאומצים אמא ואבא לכל דבר, בדרך כלל כאלה שעטפו אותם באהבה גדולה ונתינה ככל יכולתם. הצורך להשיב להם כגמולם בא לידי ביטוי עד כדי כך שלעתים הסתירו מהם את העובדה כי גילו שאינם ילדיהם הביולוגיים או שמצאו את משפחתם הביולוגית במידה והצליחו במשימה בלתי אפשרית זו. חלק לא מבוטל מהם אף בחר שלא לצאת למסע כדי לא לצער את ההורים המאומצים ולעתים גם את עצמם.

שימו לב לפסק הדין של השופטת נילי מימון שניתן לאחרונה בעניינו של מאומץ צעיר שיחד עם משפחתו המאמצת תבע את המשפחה הביולוגית לאחר שזו יצרה עמו קשר בניגוד לרצונו: "זכותו של מאומץ לא לדעת מי הוליד אותו... זכות יש למאומץ להימנע מן ההתמודדות הקשה, לעתים קשה מנשוא, עם שאלות, תהיות, מבוכה ובלבול נפשי ורגשי הכרוכים בגילוי הוריו ומשפחתו הביולוגית." השופטת פסקה 400 אלף ש"ח פיצויים לטובתם. אגב, חשוב לציין, כי ההעדפה המוחלטת לטובת הילד על פני ההורים הטבעיים המשתקפת בפסק דין מהשנה הזו היא תולדה של אותם תקנות וחוקים מסוף שנות החמישים, אשר השפעתם לא פגה גם היום. בשנים האחרונות קמו תנועות, הן [מצד הורים](#) [ביולוגיים](#) והן [מצד מאומצים](#), התוקפות בחריפות את אטימותם של המשרדים המלווים את תהליכי האימוץ ואת החוקים והתקנות עצמם, כמו האפשרות ליצירת קשר בדיעבד – מצד הורים ביולוגיים, או הזכות המתבקשת לעיון בתיקים וקבלת פרטים – מצד מאומצים. אין זאת אלא כי פרשת ילדי תימן הותירה שרידים קשים בחוק והיא מטילה את כבואתה והשפעותיה עד ימינו אלה; טשטוש הקשר בין הורים ביולוגיים לילדיהם הפך למעשה לאבן שאין לה הופכין.

חוקרים רבים בפרשת ילדי תימן נתקלו אף הם במאומצים שסירבו להיחשף או כאלו שסירבו לפתוח את תיק האימוץ מטעמים דומים לאלו, אלא שכאן נוסף על החשש הטבעי וחוסר הרצון לטלטל את עולמם שלהם ושל הוריהם, ובשל כך לא לצאת למסע החיפוש או להיחשף, עמד הרקע הנורא שמאחורי מעשה האימוץ – הפרשה הידועה כחטיפת ילדי תימן. כאמור, חלק מן ההורים המאומצים לקח חלק פעיל בטשטוש הקשר בין ההורים הביולוגיים למאומצים, אך יחד עם זאת לפחות חלק מהם התחלחל לגלות לאחר שנים כי הילד שביקשו לאמץ למשפחתם – בדרך כלל הילד היחיד – נמסר להם במרמה, ללא ידיעת ההורים, ללא הסכמתם, כשברוב המקרים נמסר להורים הביולוגים כי הילד מת. זו ידיעה קשה הן למאומצים והן להוריהם המאומצים. וכאילו לא די בכך, באופן מצער ואירוני היעדר הפרטים המתבקש במעשה חטיפה וההסתמכות על דברי הורים הובילו במקרים רבים את המאומצים למסקנה הפוכה ולפיה הם נטשו. בשל הכעס והאכזבה על נטישה לכאורה זו, הם לא רצו שום קשר עם משפחתם הביולוגית.

הערה אחרונה לפני הסיפורים האישיים: עצם התהייה לאן נעלמו המאומצים אם היו כאלו היא הבורות בהתגלמותה, גם למי שרואה עצמו אוטודידקט. כפי שניתן לראות מן הציטוטים והכתבות לעיל איש אינו מערער על קיומם של מקרי אימוצים "חוקיים" או חשאיים במספרים גדולים באותן שנים. מדובר היה בתופעה שאי אפשר היה להתעלם ממנה, ולמעשה הייתה אחת התופעות החברתיות הבולטות בחברה הישראלית בשנים הללו ובכלל, ובו בזמן מן המושגות והעלומות ביותר. משנת 48' ועד סוף שנות החמישים ידוע על יותר מ-6,000 מקרי אימוץ, ויש חוקרים המצביעים על קרוב לעשרת אלפים. מיעוטם, כאמור, היו אימוץ כשר (נושא האימוצים היה כה בוער באותן שנים שהוא אף הוביל את חשין לכתוב ספר בנושא זה במיוחד, "ילדי האימוצים" שמו, הוצאת מסדה, 55').

גם את קיומם של מאות רבות של מאומצים שעברו במוסדות ויצ"ו ואגודת ישראל מיד ליד איש אינו מכחיש. מסמכי הוועדות, כמו גם תיעודם של חוקרים פרטיים, מלאים עדויות של אחיות ומטפלות המתארות את רכבות האימוצים בשנות החמישים, חלק נכבד מהם לחו"ל, בניגוד גמור לחוק המנדטורי החמור שירשה כנסת ישראל מן המנדט הבריטי (העדויות בוועדות חסויות היום, ראו להלן). בסרטה החשוב של ציפי טלמור ז"ל, "בדרך חד סטרית", הופיעה שרה פרל, אחות אחראית בויצ"ו אשר סיפרה: "כל הזמן הביאו [ילדים], הברואו ולקחו... תמיד היינו מלאים. הורים לא הגיעו. אבל הגיעו תורמים." פרל מספרת כי כששאלה את האחראית מדוע הורים לא באים לבקר נענתה: "כי יש להן הרבה ילדים, הרבה בעיות, אז הם לא רוצים את הילדים."

4.

ובכן, להלן סיפוריהם של מאומצים, עם חלקם נפגשתי ושוחחתי, את רוב הסיפורים סיכמתי מתוך פירסומים בעיתונות או בעזרתם של חוקרים אחרים. סיפורה הבלתי-יאומן של שושנה ואחיה התאום

מתפרסם כאן לראשונה. כאמור, בשום מקרה – אפילו לא אחד – לא קיימת חתימה של הורים ביולוגיים המאשרים כי הם מוותרים על זכויותיהם כהורים, ואין גם שום עדות לכך כי נדרשו לעשות כן במסגרת שיפוטית כלשהי.

* * * * *

יהודה קנטור, ככל הנראה תימני, נולד בשנות החמישים וגילה שהוא מאומץ בגיל 24. הוריו המאמצים שמרו ממנו סוד זה והוא התעמת איתם כשגילה זאת. כשפתח את תיק האימוץ התברר לו שהתיק ריק לגמרי: "האם מסרה את בנה לאימוץ", נכתב על אחד הניירות הבודדים בתיק, ותו לא. יהודה לא הורשה לקבל את המסמכים או אף לצלמם, ונאלץ להעתיקם בכתב ידו. האם אינה קיימת, חתימתה חסרה. ליהודה קנטור אין תעודת לידה, ובתעודת הרישום שנמצאה אצל הוריו נרשמו פרטים משוערים אשר לא הובילו לדבר. יהודה לא מצא את משפחתו על אף העובדה כי ביקש לעשות כן, ובאחד המקרים בהם ביקש לבדוק התאמה סירבו לתת לו את התוצאות. חתימת הדי.אן.איי שלו נמצאת עדיין במעבדה באירופה וכל משפחה שרוצה לבדוק את התאמתה מוזמנת לעשות כן.

יהודה קנטור בחיק הוריו המאמצים

את הקושי האדיר של המאומצים להיחשף הבין מהר מאוד יגאל משיח, אז עיתונאי ב"הארץ" שהביא את סיפורו של קנטור לראשונה ב-1995 כחלק מסדרת כתבות תחקיר בנושא, כאשר שבוע לפני כן פרסם את סיפורן של מרים שוקר וטובה ברקה – שתיהן תימניות.

עדינה, היא מרים שוקר, ידעה שהיא מאומצת מגיל 12. היא לא ידעה שאביה מחפש אותה מיום שנעלמה. אדרבא, כל אותו הזמן האמינה שהוריה נטשו אותה ולכן לא פתחה את תיק האימוץ. אך אביה הביולוגי לא ויתר. שנים הוא חיפש אחריה בעקשנות ואף הגיש תלונה לוועדת שלגי. למרבה ההפתעה, הוועדה איתרה אותה, אך לא טרחה לספר לו. עו"ד ששכר גילה זאת בעצמו כשנבר במסמכי הוועדה. מרים שוקר הסתירה מאמה במשך שמונה שנים כי משפחתה הביולוגית איתרה אותה. היא נחשפה כשהבינה כי אמונתה הייתה שגויה, וחשה חובה להבהיר זאת למאומצים אחרים: "גדלתי עם כעס קשה כנגד אמי הביולוגית שהפקירה אותי. לא הבנתי מעולם למה ואיך זה ייתכן. אמי המאמצת גילתה לי את הסוד כשהייתי בת 12. תאר לך, ילדה גדלה בידיעה שאמה הפקירה אותה. תאר לך מה זה עושה לנפש ולהתפתחות. אחרי שמצאתי את אמי הביולוגית נוכחתי שזה לא הסיפור. לא היה כאן שום סיפור הזנחה או הפקרה. היה כאן סיפור רמייה. וגם מהסיבה הזאת אני מציעה לכל המאומצים לנסות להיחשף, למצוא את המשפחות הביולוגיות, כדי לא לטפח כעס שאינו במקומו. הרי רוב הילדים לא הופקרו" (משיח, 95').

בשונה ממרים, לרובם המכריע של "המאמצים" לא זימן הגורל פגישה עם הורים ביולוגיים בה יכלו לתקן הנחות שגויות. אמה המאמצת של מרים, חשוב לציין, טענה בפניה שוב ושוב כי האימוץ היה חוקי, וכך טענה גם וועדת החקירה הממלכתית שאיתרה אותה: מרים נמצאת במשפחתה על פי צו אימוץ חוקי. יחד עם זאת, מספרת האם המאמצת כי הילדה נלקחה הישר מבית התינוקות בראש העין ושכאשר היא שמעה לראשונה שאביה הביולוגי של בתה מחפש אחריה, היא התעלמה מכך.

גם לטובה ברקה נודע בגיל 12 מפי דודתה כי היא מאומצת: "...היא [אמה המאמצת] סיפרה לי שהיא לא יכלה ללדת, והיא ואבא הלכו לויצ"ו וביקשו לאמץ [...] הכניסו אותם לחדר גדול ואמרו להם 'תבחרו, תקחו את מי שאתם רוצים'. אמא מספרת שזה היה כמו שוק. המון המון ילדים בוכים. אבא הסתובב והסתובב ובסוף בחר בי. לקחו והלכו." (משיח 95). ברבות הימים ניגשה לפתוח את תיק האימוץ, אולם פקידת הסעד סירבה להציג בפניה את התיק, ולבסוף נאותה לספר לה רק כי אמה הביולוגית עלתה לבד מתימן וכי שמה לפני האימוץ היה לאה סעדיה. גם היא חשפה את סיפורה על מנת לעודד אחרים, וכדי לחשוף את הסיפור אשר האמינה כי רבים יטילו בו ספק, אך היא התייאשה מלמצוא את משפחתה.

שתי נשים נוספות, גם הן תימניות, נחשפו מיוזמתן: ציונה היימן וצילה לוי. תיקי האימוץ שלהן היו ריקים, ושתייהן נאלצו לצאת למסע חיפוש על בסיס דימיון בלבד, כשהן נעזרות בעיתונות הכתובה ובתקשורת. סיפורה של צילה – שזכה לתהודה רבה – פורסם בהרחבה הן ב"ידיעות" ב-97' על ידי אורון מאירי וסמדר פרטוש והן ב"מעריב" על ידי קובי בלייך, ואילו זה של ציונה פורסם ב"ידיעות אחרונות" ב-2002 על ידי יהודית יחזקאל.

הוריה המאמצים של צילה לוי הגיעו אליה דרך רופא מחיפה, ולטענת מקורבים לא היו מאמצים אותה אילו ידעו שנחטפה מהוריה. יחד עם זאת, מספרת צילה, כי "כששאלתי על עברי, קיבלתי אזהרה בקיבוץ שחבל לבזבז את הזמן, וכדאי לי להתמקד במשפחתי הנוכחית. הבנתי שמסתירים ממני משהו וחייתי בהרגשה נוראה, שאני חלק מקנוניה". את צו האימוץ נתן השופט משה לנדוי, אז שופט מחוזי בחיפה ולימים נשיא בית המשפט העליון: "לאחר עיון בבקשה שהוגשה ביום 18 בנובמבר 1948 על ידי אנדה ומרדכי רוזנשטוק מעין המפרץ לאימוץ ילדה שתקרא צילה רוזנשטוק, היות והילדה היא אסופית והוריה אינם ידועים, והיות והילדה הנ"ל נמסרה למבקשים על ידי ועד הקהילה העברית בחיפה, מצווה בזה שהמבקשים יהיו הוריה המאמצים של צילה רוזנשטוק". הנה לנוחותכם, סיכם אחד מבכירי השופטים מעשה פשע בפסק דין ובכך לקח חלק בפשע. להגנתו, טען השופט לנדוי, כי טיפל בתיקי אימוץ רבים ולכן אינו יכול לזכור מקרה ספציפי.

על סמך הדמיון המדהים ביניהם ערכו צילה לזין ומרגלית עומייסי בדיקת די.אן.איי. הבדיקה העלתה כי מדובר באם ובתה. בעקבותיה התחוללה שערורייה שבסופה עורער מעמדו של עורך הבדיקה, ד"ר חסן חטיב מהמחלקה לגנטיקה באוניברסיטה העברית, ובמהלכה ספג בזו בניחוח גזעני מפיו של פרופ' יוסי הירשברג שטען כי הלה מומחה רק לגנטיקה של חיות. בדיעבד סיפר חטיב כי הופעלו עליו לחצים אדירים על מנת לשלול את חוות דעתו הראשונית, ולבסוף חתם על בדיקה הפוכה בה לא נטל חלק ולא האמין בה. בדיקה נוספת שביצע בעצמו איששה את מסקנתו הראשונה. היום הוא מחזיק במעבדה משלו.

צילה לזין ומרגלית עומייסי

צילה לזין ואמה המאמצת

על אף גוון עורה השחום גילתה ציונה היימן רק בגיל 16 שהיא מאומצת, במקרה, מפי אחת הבנות בקיבוץ. כשדרשה מהוריה לספר לה על עובדת אימוצה אישרו בפניה כי מצאו אותה מבית החולים ויגאל אלון, מראשי הפלמ"ח ומבכירי מפגת העבודה, היה זה שהסדיר את עניין האימוץ. לבסוף היה גם זה שהביא אותה להוריה, מתנת יום הולדת. רות אלון, אשתו, מספרת: "הוריה המאמצים ביקשו שנעזור להם לקבל ילד לאימוץ. הגענו לבית החולים בירושלים יחד איתם. ציונה הייתה מאוד מתוקה. תינוקת מקסימה. הבאנו אותה עבורם לקיבוץ, אבל לא היו לנו מקורות לדעת מי הוריה הביולוגיים." כשביקשה ציונה לראות את תיק האימוץ שלה עצמה נענתה בשלילה מצד משרד הרווחה – תגובה שכיחה במקרים כאלו, לצד עיכובים הנמשכים שנים – ולבסוף נמסר לה כי שם הוריה הביולוגיים הם אברהם וסעידה, ושמה הנוסף הוא אורה. ציונה זכתה למספר פניות וככל הנראה איתרה את משפחתה הביולוגית.

ציונה היימן ואמה הביולוגית. המדינה טענה כי אין ביניהן קשר ביולוגי אך הסתירה את הבדיקות, המשפחה לא הסכימה לבדיקה נוספת. שפטו בעצמכם (מימין: ציונה היימן בילדותה)

משה בכר נולד לזוג הורים תימנים בסוף שנת 51' והתראיין בנושא בשנת 94'. שוש מדמוני, אז עיתונאית ב"שישי", הביאה את סיפורו: "על פי המסמכים שברשותו, הועבר [בכר] ב-1953 לויצ"ו, ומשם אומץ על ידי חיים ופיני בכר, זוג עולים מטורקיה. תעודת הלידה שברשותו הוצאה רק ב-1956, עם שמו החדש ושם הוריו המאמצים. את תעודת הלידה המקורית שלו הוא לא קיבל מעולם". הוא גדל בחיפה והוריו לא סיפרו לו שהוא מאומץ עד שעמד על ההבדלים החזותיים ביניהם. היה ברור לו שהוא תימני על פי מראהו. הוריו סיפרו לו שהוריו הביולוגיים מתו, אך כשפתח את תיק האימוץ התברר לו ששהה בויצ"ו שנתיים, שהוריו חיים, ופרטים נוספים רבים עליהם. בין השאר, התברר לו שאמו ילדה אותו מחוץ לנישואין. הכל נמסר בע"פ, ובכר לא הורשה אף לראות את התיק. אלא שפרטים אלו לא הובילו לדבר

למרות חקירה מאומצת, ובסופו של דבר קיבל בכר מכתב בזו הלשון: "כל הבדיקות שעשינו מאז ביקורך לא העלו דבר. אין בידינו חוט של ממש המאפשר את איתורה וזהותה של האם."

משה בכר

ורדה פוקס גילתה שהיא מאומצת בגיל מאוחר. אז גם למדה שהיא ממוצא תימני. ההורים המאמצים, זוג עולים מגרמניה, סיפרו לה כי שילמו תמורתה 5,000 דולר – שווה ערך לשלושה מיליון דולר היום. פעילה חברתית ישראלית במזרח אירופה סיפרה לי שהסכומים שמשלמים היום זוגות עבור אימוץ מגיעים ל-150,000 דולר. ורדה השמיעה את סיפורה בכנסת והוא פורסם ב"ידיעות אחרונות" ב-93, אך ככל הידוע לי מעולם לא מצאה את משפחתה.

אורי וכטל, תימני אף הוא, גילה שהוא מאומץ בגיל שש. כמו במקרים רבים צבע עורו לא איפשר להסתיר את העובדה שהוא מאומץ. כמו רבים אחרים, קנטור לעיל וגרינבוים להלן, גם וכטל היה בן יחיד להורים ניצולי שואה וחשוכי ילדים. ילדים מאומצים אלה גדלו למעשה כדור שני לניצולי שואה לכל דבר. כששאל על האימוץ, סיפרה לו אמו שהגיעה לאמצו בויצ"ו ושם אמרו לה: "תבחרי, קחי לך – כמו כלבייה". אמו הביולוגית של וכטל נאלצה למסור את ילדיה לויצ"ו בירושלים לאחר שבעלה נפטר. אחד מהם היה בן שנה וחצי, והשני – לימים אורי וכטל – בן חמישה חודשים. היא נאלצה לנסוע יום יום מעתלית ועד ירושלים על מנת להניק את תינוקה, עד שנמסר לה ששני בניה מתו בשיטפון. קודם שמצאו את אורי איתרו את חיים בפנימייה בבני ברק, ארבע שנים לאחר היעלמו. בדיקות גנטיות שביצעו ליתר ביטחון איששו זאת.

[וידאו: https://www.youtube.com/embed/8eG1_gz_aeE]

ורד, שהופיעה בסרטה של ציפי טלמור ז"ל, סיפרה כי לא ניתן היה להסתיר את העובדה שהיא מאומצת, ותיארה עצמה כבת שחורה להורים לבנים. יחד עם זאת, מעולם לא פתחה את תיק האימוץ. היא החליטה לא לפתוח את התיק כדי לא לפגוע בהוריה. מעשה שכזה יתפרש "כאילו את בגדת בהם, כאילו הסתיים פה התפקיד שלהם כאבא ואמא... אני לא יכולה לעשות להם דבר כזה".

ורד, מתוך סרטה של ציפי טלמור ז"ל, "בדרך חד סטרית"

אף על פי שרובם המכריע של החטופים היו תימנים – 80% בקירוב – הרי חלק לא מבוטל היו בני עדות אחרות, וברגישות מעוררת הערכה הקפיד הרב עוזי משולם לקרוא לפרשה "ילדי תימן מזרח ובלקן". הנה כמה דוגמאות: **צבי עמירי**, לשעבר ביטון, נולד לזוג הורים עולים מתוניס שהשתכנו באחת המעברות בצפון. כששבה האם לבית החולים רמב"ם בחיפה, בו ילדה את בנה הפג ושם הושאר להשגחה, נמסר לה כי כוחו לא עמד לו והוא מת. למעשה נמסר לאומנה ומשם להורים חשוכי ילדים מאחד הקיבוצים של

השומר הצעיר. הוריו הסתירו ממנו שנים רבות את עובדת היותו מאומץ, וכשמצא לבסוף את משפחתו גילה כי טרגדיות רבות פקדו אותה – כולן החלו למעשה בשל היעלמותו (את המקרה הביא עו"ד רמי צוברי בספרו "בעקבות אחיי האובדים").

צבי עמירי בקרב משפחתו המאמצת

גם שמו של חבר כנסת לשעבר השתרבב לפרשה. מטעמי צנעת הפרט לא אזהה אותו בשמו, על אף שעניינו פורסם בעיתון בריש גלי. הוא נולד בשנות החמישים וגדל כבן יחיד באחד הקיבוצים. זוג הורים שעלו מכורדיסטאן, וילדם נעלם בלי להותיר עקבות, טענו כי גילו שהוא מאומץ, ועל סמך הדימיון ביניהם ביקשו להיפגש עמו ולערוך בדיקת התאמה. הח"כ טען כי אינו מאומץ, וגם אמו טענה כי ילדה אותו. יחד עם זאת התעוררו ספקות לא מבוטלים ביחס לטענותם שבסופו של דבר הביאו לפרסום העניין בעיתון ללא חשש תביעה מצדם. ביקשתי מהחוקרת שושי זייד לברר עבורי את העניין, ולאחר מאמצים מרובים מסרה לי כי המשפחה אינה מוכנה לשוחח על כך. מקרה זה חושף פן קיצוני אך שכיח בנוגע לבחירות של מאומצים. בנקודה זו אספר כי אני מכיר שני מאומצים נוספים שלא זו בלבד שלא הסכימו להיחשף, אלא גם לא רצו לפתוח את תיק האימוץ ממניעים שונים, לאו דווקא רגשיים.

כרמלה מנשה חשפה ב"מבט שני" ב-2010 שני סיפורים מזעזעים, פליליים מובהקים, אשר התרחשו באותו מוסד: [גיל גרינבוים](#) נולד בשנת 566' בבית החולים בטר בחיפה לאם ממוצא מרוקאי, ולאחר לידתו נאמר לה כי הוולד מת. היא שוחררה לביתה. לאחר חודש תינוקה נמסר לאימוץ על פי החלטתם של צוות בית החולים ומשרד הסעד ובלי ידיעתה. בית החולים בטר בחיפה היה בית חולים פרטי שנקרא על שמה של דוקטור בטר. גיל גילה במקרה שהוא מאומץ. למרבה הפלא, שמה של האם נרשם במסמך האימוץ, ללא חתימתה. גיל איתר את משפחתו הביולוגית ויצר עמה קשר, אולם לא חשף זאת בפני הוריו עד יום מותם, כשהוא סועד אותם במסירות ואהבה רבה.

מזלו של גיל שפר עליו בהרבה מזה של [דודו דהאן](#). האחרון, שאף הוא נולד בבית החולים בטר בחיפה לאם ממוצא מרוקאי בשנת 69' והוכרז באזניה כמת, הועבר לאחר שהות בת שמונה שנים במשפחת אומנה למוסד מפגרים, שם שהה עד גיל 30, על אף העובדה כי הוא לא סבל משום בעיה נפשית או שכלית. האפוטרופוס שמינו לו ושליווה אותו שנים רבות מעולם לא התערב כדי לשנות עוולה זו. כששמע דודו מפי עובדת במוסד כי הוריו אינם הוריו הביולוגיים החל לחפש את אמו, אולם כל הגורמים דחו אותו בטענה כי לא ידוע עליה דבר וחלקם אף טענו באזניה כי מתה. אך דודו לא ויתר, ולבסוף באמצעות תעודת הלידה שלו איתר דהאן את אמו הביולוגית, שהופתעה לשמוע לאחר שנים כי בנה חי וקיים. נדהמת היא סיפרה כי כשביקשה לראות את תינוקה אמרה לה הדוקטור מרגלית כי בנה מת, ולא איפשרה לה לראות אותו למרות הפצרותיה. בכתבה מספרת אחות בבית החולים כי ילדים אכן נעלמו ממנו, וככל הנראה אף "הוזמנו מראש". אחות מיילדת הוסיפה כי היו מכסים את הילדים כדי שהאמא

לא תראה אותם, אולם היא החליטה שלא לנהוג על פי הנחיות אלו. להזכירכם, מדובר בסיפור משנות השבעים. אם כזו פטרונות ו"תעוזה" מחד וחשש להביע קול מחאה מאידך היום קיימים אז, חישבו מה הייתה האווירה עשרים ושלושים שנה קודם לכן.

תשובה נוספת לשאלה לאן נעלמו המאומצים כבר הועלתה כאן: לחו"ל. אף על פי שאפילו בחוק המנדט הבריטי נאסר באופן מוחלט להוציא ילדים לאימוץ מגבולות הארץ נחשפו מקרים כאלו משנות החמישים. באחד מהם, גם עליו דיווח משיח, עסקנית בכירה בויצ"ו שהתגוררה באנגליה הוציאה בעזרת קשרים ילדה ממעון ויצ"ו לאימוץ. "היא הפעילה פרוטקציה וזה הסתדר", סיפרה עובדת במעון. שמו של ארגון ויצ"ו עולה ומוזכר שוב ושוב.

חוקרים רבים איתרו מאומצים בחו"ל שסירבו לפתוח את עניין האימוץ, אבל לא רק הם. בשנת '86 היה ארגון נבות רב-פקד במשטרת ישראל, אשר קיבל כתב מינוי לחקירת הפרשה, על מנת להעמיד תשתית ראייתית לעבודת הוועדה. בראיון שערך עימו יוסי וולטר ב"מעריב" ב-95' נבות טען שהכשילו אותו בעבודתו. בכל זאת עלה על ממצאים מרעישים. למשל, פקידים היו מוציאים תעודות פטירה רבות לתינוק אחד אך בשינויים של שמו, וכך מאפשרים להשתמש בתעודה עבור תינוק אחר חי. בין השאר, מצא נבות שוועדת בהלול-מינקובסקי איתרה "מת" שנמצא בבלגיה לאחר שאומץ שם, אלא שחלק מתיקי הוועדה בוערו והוא עצמו לא הורשה לנסוע ולחקור את העניין. בראיון סיכם נבות בפשטות ובחדות את ההצדקה הפסיכולוגית למעשה החטיפות: "כל זה נובע מן העובדה שהפקידות האשכנזית התייחסה לתימנים כאל בהמות, שאינן חשות דבר כלפי ילדיהם. 'יש לכם הרבה ילדים, אז פחות אחד' – היה משפט שהוטח לא פעם בהורים שהתבשרו על מות ילדם."

סיפורה של שושנה הוא מיוחד במינו. מבחינה אישית ומשפחתית הוא אומנם מורכב יותר ממה שאוכל לפרט כאן, אך לעדותה היבט חשוב מכיוון שזוהי עדות על המתרחש במוסדות שסחרו בילדים. מכיוון שלא נלקחה ע"י משפחה אומנה היא נותרה במוסדות עד גיל מאוחר, מה שהפך אותה לעדת התביעה המפתיעה ביותר בפרשה. היא הייתה ילדה מבריקה עם עיניים פקוחות שהתהלכה בין סוחרי ילדים, מוקפת ילדים וילדות תימנים שהופיעו ונעלמו.

שושנה, לאחר המעבר השלישי בחייה: לקיבוץ

היא נלקחה מאמה ממש לאחר הלידה יחד עם אחיה התאום בבית החולים הממשלתי בצריפין שהוזכר כבר במזכרו של ד"ר ליכטיג. עד גיל שבע שהו במוסד ויצ"ו בירושלים. שם, בין המון ילדים תימנים, ראתה מיטות מתרוקנות וילדים חדשים מגיעים. לרוב היו ספונים לבד בחדרים, עד שאזעקת מלחמה שבעקבותיה הורדו למקלטים לימדה אותה להפתעתה כי גם ילדים בהירים שהו בקרבת מקום. מעולם

לא ראתה אנשים בוגרים מגיעים לשם, מלבד הצוות המטפל שהיה כולו לבן, ומעולם לא שמעה את המילה "אבא" או "אמא" מפי אחד הילדים.

בגיל שבע לערך נלקחה עם אחיה התאום למוסד גור אריה של אגודת ישראל בבני ברק. גם במוסד זה היו כל הילדים ממוצא תימני, היא מספרת, וממשיכה בתיאור מזעזע: מדי פעם, היו מסדרים את הילדים בשורה באחד החדרים, בד"כ זה שהיה משמש כאולם התפילה, והדלת הייתה נפתחת. "הדודות מאמריקה", כך היו קוראים להן הילדים, נכנסו בעדה. הן דיברו בשפה זרה. אחת אחת לפי תור, הילדות היו נקראות אל הדודות והמדריכים שהיו בוחנים אותן מקרוב. לאחר מכן כל ילדה הייתה שבה לעמוד בשורה. ילדים וילדות נעלמו מן המוסד, היא מספרת. רק באותן שנים התוודעה כי משפחתה הביולוגית קיימת, וכי אמה הביולוגית נפטרה, חמש שנים לאחר הלידה. לא מן הנמנע שמתה מצער שכן מעולם לא ראתה את התאומים שילדה. שושנה סירבה להיחשף מעבר לכך: זהו פצע פתוח, כדבריה. יותר משישים שנה אחרי, וכמו רבים כמותה, עבודה עדיין מדובר בטרומה חיה וכואבת.

* * * * *

באותו שבוע בו פורסם [מאמר השטנה של לונדון](#) נבחנו תלמידי התיכונים בבגרות בהיסטוריה (מועד ב' 2013). חלק א' עסק כולו בנושא השואה: היטלר; ועידת ונזה; שלבים בביצוע הפיתרון הסופי; האנטישמיות בגרמניה הנאצית; מרד גטו ורשה. תארו לעצמכם שחומר הבחינה היה גם כזה, בהתאמה: משנתם הגזענית של ארתור רופין ובן גוריון; הגזענות והאפליה של הממסד האשכנזי כלפי העולים ממדינות ערביות ומוסלמיות, חטיפות ילדים מקרב עולי תימן, פרשת הגזות ואירועי יהוד.

התלמידים הנבחנים בבחינת הבגרות בהיסטוריה כמעט נאנסים ללמוד חומר זה – הנוגע לאירוע מכונן וכואב שהתרחש לפני שבעים שנה בקירוב – מכמה סיבות: המדינה רוצה שידעו חומר זה; אם המדינה לא תדאג לכך לצערנו איש לא יידע אותו, ואיש לא ישא עמו את המשמעויות החשובות והמתבקשות. יחד עם זאת, לצד מאמצים אדירים אשר משקיעה המדינה בביסוס העוולה ההיסטורית הזאת, היא פועלת באותה עוצמה על מנת להשכיח עוולות אחרות, פרשת ילדי תימן ביניהן, ולו מכיוון שהיא שותפה לכולן ובכל אחד ואחד מאיבריה: פרשת חטיפתם של ילדי תימן מזרח ובלקן היא עוולה בלתי נתפסת כמעט, אדירה בהיקפה, אך מה שהופך אותה למסוכנת בעיני הממסד הן לא הטרגדיות הרבות מספור ולא סך כאבי האמהות, אלא עצם השתתפותם הפעילה והיזומת של הארגונים שלקחו חלק במעשה הפשע הזה: מדינת ישראל קמה למעשה על ידי ארגונים רבי עוצמה שנאבקו ביניהם על השפעה, כסף וכוח: ויצ"ו, הסוכנות היהודית, הג'וינט, האליטה הרפואית והמשפטית, חברה קדישא, אגודת ישראל, ארגון אמהות עובדות, הקיבוצים. זהו הדי.אן.איי שיצר את מדינת ישראל, ועל פי העדויות אלו גם הארגונים שהיו שותפים פעילים במעשה הפשע של חטיפת ילדי תימן, אם כגורמים בשל אידיאולוגיה גזענית, אם כמתווכים למען בצע כסף, ואם כמכסים לשם טובות הנאה אחרות: שמותיהם עולים שוב

ושוב בעדויות של הורים וילדים, של אחיות ורופאים, של פקידים ומנהלים, מגובים בארכיונים ובמסמכים לרוב.

למעשה, פרשת ילדי תימן מתפקעת מרוב הוכחות, אך אלו אינן נלמדות, אינן משוננות על ידי תלמידים שאינם נבחנים עליהם בסיום לימודיהם במערכת חינוך מולבנת היטב, וכשהם גדלים הם הופכים למבוגרים שמאמינים שמדובר בשמועות – אכן, אי-לימוד עובדות הוא שדה הציד של מכחישי שואות. אך פרשת חטיפתם של ילדי תימן מזרח ובלקן – פשע אתני מובהק, כמו פרשת הגזות, שביצעו אשכנזים במזרחים – היא פרשה מדממת וגדולה מכדי להישכח. אדרבא: עם כל דור שעובר מתעצמת ההכרה בפרשה ובמעשה הפשע ובמקביל בחלקה של המדינה בהכחשתו; הפערים בין המזרחים לבין המדינה הזו רק הולכים וגדלים, כשפרשות אלו מטות את הלב והכף להבנה שמדינה זו אינה יכולה להמשיך לצעוד בדרכה מבלי לפתור את הפרשות הללו בתהליך שהוא בוודאי כואב וקשה לשני הצדדים, תהליך שככל הנראה יאלץ אותנו לפרקה ולהרכיבה מחדש.

חלק ב' של הבחינה בהיסטוריה שנערכה באותו השבוע עסק כולו בהקמת הארץ, בהתגברות על הקשיים ובמלחמת יום כיפור. בחלקה השני של הבגרות שאני מצפה לה יישאלו גם התלמידים כיצד הביא המאבק המזרחי לשינוי בתפיסת הציונות, ומה היו הסעיפים באמנת ההכרה והפיוס, בה מכירה החברה הישראלית בעוול שנעשה למשפחות סביב היעלמותם של ילדי תימן. יום יבוא.

רוב תודות:

ד"ר רפי שובלי

עו"ד עופר כוחי

עו"ד רמי צוברי

מקורות:

יגאל משיח – "הארץ"

יהודית יחזקאלי, צבי אלוש, גבי ברון, אורון מאירי, סמדר פרטוש – "ידיעות אחרונות"

יוסי ולטר, דויד לביא, קובי בלייך – "מעריב"

שוש מדמוני – "שישי"

כרמלה מנשה – "מבט שני"

הכותב הוא משורר ופעיל חברתי

לקריאה נוספת:

[פרשת ילדי תימן](#)

[וידאו: /images/pixel/pixel.gif]

[מפת אתר](#) [חזרה למעלה](#) [צור קשר](#) [תרומה למסעות מתימן יבוא](#)

זכות לימוד התורה בנוסח תימן ושימור המסורת והחייאת מורשת תימן
תעמוד לתורמים היקרים נאמני עדת תימן לברכה והצלחה ישועה ורפואה ומילוי כל משאלה.

תרום בשמחה ללימוד ילדי תימן

להפקיד או העברה בנקאית לחשבון הת"ת: מבשר טוב, בנק מרכנתיל, סניף גאולה 635 ירושלים. מספר חשבון 55631

לפרטים נוספים להתקשר לטלפון [050-4148077](tel:050-4148077) תזכו למצוות עם שפע ברכה והצלחה.

אם יש בקשה מיוחדת לתפילת הילדים שלחו הודעה. אפשר גם בווטסאפ [054-2254768](tel:054-2254768)

מתימן יבוא הישיבה המרכזית לבני עדת תימן. ירושלים רחוב תרמ"ב 6. טלפון: [02-5812531](tel:02-5812531) דוא"ל: mtyavo@gmail.com email: **פקס: 077-**

4448207 חשבון בנק הדאר: **4874867**

מבשר טוב - ת"ת לבני עדת תימן רחוב יחזקאל 46 ירושלים. גני ילדים רחוב ארץ חפץ 112 כניסה ב ירושלים.

דוא"ל: mtyavo@gmail.com email:

לייבסיטי - בניית אתרים